

Kolendo Jerzy, *Opisy wschodnich Bałkanów w Getica Jordanesa i ich źródło – Historia gocka Kasjodora*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 1984, t. 1, s. 125–132.

<https://doi.org/10.14746/bp.1984.1.11>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/55688>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIwersYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

OPISY WSCHODNICH BAŁKANÓW W *GETICA* JORDANESA I ICH ŹRÓDŁO — *HISTORIA GOCKA* KASJODORA*

JERZY KOLENDO

Getica Jordanesa¹ jest nadzwyczaj cennym źródłem do dziejów wschodnich Bałkanów². Wynika to z faktu, że znaczna część historii Gotów, która stanowi treść tego dzieła, rozgrywała się właśnie na tych terenach. Mezja Dolna i Tracja były pierwszymi prowincjami zaatakowanymi przez Gotów w połowie III w. Również w ostatniej ćwierci IV w. terenem działalności tego ludu były wschodnie Bałkany. Utożsamianie Getów, tj. Daków z Gotami stworzyło z kolei możliwości podania wielu informacji nie tylko o Dacji i jej przeszłości, lecz również o obszarach położonych na południe od dolnego Dunaju. Trzeba przy tym stwierdzić, że *Getica* Jordanesa podaje nam nie tylko fakty dotyczące bezpośrednio Gotów i Getów, lecz przynosi również liczne informacje o Bałkanach w ekskursach historycznych i geograficznych. Wynikało to zresztą z rozbudowania tego typu wstawek w całości dzieła.

Th. Mommsen, którego wstęp do wydania Jordanesa stanowi jeszcze po stu latach nadzwyczaj cenną monografię poświęconą autorowi *Getica* zwraca uwagę na inne jeszcze uwarunkowanie wyeksponowania problematyki wschod-

* Artykuł ten powstał na marginesie przygotowywanego wydania polskiego przekładu *Getica* Jordanesa (pióra E. Zwolskiego) ze wstępem (J. Kolendo, E. Zwolski) i komentarzami (J. Kolendo, M. Salamon, J. Trynkowski). Cytuję tekst Jordanesa w przekładzie E. Zwolskiego.

¹ Th. Mommsen, *Prooemium*, (w:) *Jordanis Romana et Getica*, Mon. Germ. Hist., Auctor. Antiquis., V, pars I, Berolini 1882, p. V-LXXIII; A. Momigliano, *Cassiodorus and Italian Culture of his Time*, (w:) *Secondo contributo alla storia degli studi classici*, Roma 1960, s. 191 - 229 (ze szczegółową bibliografią na s. 219 - 229); idem, *Gli Amicci e la storiografia latina del VI sec. d. C.*, ibid., s. 231 - 253; Iordan, *O proischożdenii i dejanijuch getov*, *Getica*, *Vstupitel'naja stat'ja, perevod, kommentarij* E. Č. Skrzinskoj, Moskva 1960; N. Wagner, *Getica. Untersuchungen zum Leben des Jordanes und zur frühen Geschichte der Goten*, Berlin, 1967 s. 3 - 59; J. Svennung, *Jordanes und Scandia. Kritisch-exegetische Studien*, Stockholm 1967; K. Pomian, *Przeszłość jako przedmiot wiary*, Warszawa 1968, s. 11 - 28; R. Hachmann, *Die Goten und Skandinavien*, Berlin 1970, s. 15 - 143; O. Giordano, *Jordanes e la storiografia nel VI secolo*, Bari 1973.

² Fragmenty *Getica* dotyczące dzisiejszej Bułgarii są zebrane w *Izvori za b'lgarskata istoria*, II, Sofija 1958, s. 334 - 367.

nich Bałkanów w tym tekście³. Jordanes, jak to wynika z jego własnych wypowiedzi⁴, miał pochodzić właśnie z tych obszarów. Mommsen starał się skonkretyzować tę informację poprzez wykazanie, że *Getica* powstała w Mezji. Dowodzić tego miała szczegółowość opisów wschodnich Bałkanów oraz dygresje dotyczące tych terenów.

Teza Th. Mommsena ma bardzo poważne konsekwencje dla oceny stopnia oryginalności Jordanesa, który, jak wiemy, streszczał w *Getica* dzieło Kasjodora o *Historii gockiej* w XII księgach⁵. Chodzi tu między innymi o weryfikację sformułowania Jordanesa piszącego we wstępie, że do danych zaczerpniętych z dzieła Kasjodora dodał to, co uważał za stosowne „z różnych historii greckich i łacińskich przeplatając swoim opowiadaniem początek, koniec i sporo miejsc w środku”⁶. Problem wiarygodności tego sformułowania oraz wydzielenia w *Getica* informacji dodanych przez samego Jordanesa był rozmaicie rozwiązywany.

Część badaczy była skłonna widzieć własny wkład Jordanesa w znacznej części *Getica*⁷, inni widzą w nim wyłącznie autora streszczającego mechanicznie Kasjodora⁸. Wydaje się, że to ostatnie stanowisko jest bardziej prawdopodobne. Odpowiada ono bowiem metodzie pracy stosowanej w starożytności, gdzie historyk siedł zazwyczaj za jednym tylko źródłem, nie prowadząc już na własną rękę poszukiwań dodatkowych informacji. Trzeba też pamiętać o warunkach, w których powstawały dzieła Jordanesa i Kasjodora. Kasjodor był człowiekiem stojącym na szczycie hierarchii urzędniczej państwa gockiego Teodoryka, a jednocześnie należał do najściślejszej elity intelektualnej VI-wiecznej Italii. Ze względu na swą pozycję polityczną i literacką mógł mieć on dostęp do wszystkich istniejących materiałów dotyczących historii Gotów.

³ Mommsen, o.c., s. X - XIII.

⁴ *Getica* § 266 — tekst cytowany niżej.

⁵ J. J. van den Besselaar, *Cassiodorus Senator, Leven en Werken*, Haarlem-Antwerpen 1950; Å. J. Fridh, *Introductio*, (w:) Magni Aurelii Cassiodori, *Variarum libri XII*, Corpus Christianorum, Series Latina, XCVI, Turnholti 1973, s. V - XIII i bibliografia s. XVII - XXII. Por. też prace dotyczące Jordanesa cytowane w przyp. 1.

⁶ Jordanes, *Get.*, § 3: *ad quos et ex nonnullis historiis Grecis ac Latinis addedi convenientia, initium finemque et plura in medio mea dictione permiscens.*

⁷ F. Giunta, *Jordanes e la cultura dell'Alto Medioevo. Contributo allo studio del problema gotico*, Palermo 1952, s. 159 - 163; D. R. Bradley, *The Composition of the Getica*, *Eranos*, LXIV 1966, s. 67 - 79; L. Várady, *Jordanes-Studien. Jordanes und das „Chronicon” des Marcellinus Comes — Die Selbständigkeit des Jordanes*, *Chiron*, VI, 1976, s. 441 - 487; Hachmann (o.c., s. 475 - 479) przedrukowuje teksty, które, na podstawie kryteriów treści, należałoby, jego zdaniem, odnieść do Jordanesa. Będą to, z partii odnoszących się do wschodnich Bałkanów, §§ 131 - 133, 266, 267.

⁸ Teza taka przeważa w starszej literaturze niemieckiej, a w nowszej w pracach A. Momigliano. Por. też J. Svennung, *Jordanes und die gotische Stammsage*, (w:) *Studia gotica*, Stockholm 1972, s. 20 - 56. Dobry przegląd badań w: Wagner, o.c., s. 57 - 59.

Z kolei Jordanes reprezentuje zupełnie inną formację intelektualną. Zanim został duchownym, był pisarzem u jednego z wodzów barbarzyńskich. Po-
daje również sam, że nie odebrał wykształcenia gramatycznego (*agrammatus*)⁹.
Co więcej studium E. Zwolskiego¹⁰ wykazało, że na dobrą sprawę Jordanes
nie był w stanie zająć wyraźnie własnego stanowiska wobec podstawowego
konfliktu politycznego i ideologicznego epoki, jakim były stosunki między
światem rzymskim i światem barbarzyńskim. *Getica* stanowi apologię barba-
rzyńców, podczas gdy *Romana*, drugi utwór Jordanesa, jest im zdecydowanie
nieprzychylny. Można też stwierdzić, że Jordanes był całkowicie zależny od
swoich źródeł w zakresie stylistycznym i językowym. Pierwsze zdanie *Getica*
jest, jak wiemy, przepisane dosłownie, tylko z nieznaczną zmianą realiów,
ze wstępu do pewnego traktatu teologicznego¹¹.

Powyższe obserwacje zdają się wykluczać tezę o własnym wkładzie Jorda-
nesa do tekstu *Getica* i każą dość sceptycznie odnieść się do jego sformułowań
o dodatkach zaczerpniętych z literatury greckiej i łacińskiej. Nawet jednak
badacze opowiadający się za taką tezą widzą pewne partie, które mogłyby być
własnością autora *Getica*. Zwraca się uwagę na następujące elementy:

1. Wstawka autobiograficzna w § 266 oraz dane autobiograficzne zawarte
we wstępie i zakończeniu.

2. Końcowe partie dzieła (§ 304 - 316) opisujące wydarzenia od śmierci
króla Teodoryka Wielkiego w 526 r., na których kończyła się historia gocka
Kasjodora, do roku 551, do którego doprowadzona została *Getica* Jordanesa.

3. Pewne elementy opisu wschodnich Balkanów dotyczące historii i geo-
grafii tych ziem, które mogłyby pochodzić z autopsji Jordanesa.

Jedynym bezsprzecznie sformułowaniem pochodzącym od samego Jorda-
nesa są dane biograficzne. Szczególnie istotna jest tu wstawka autobiograficzna
w § 266, w której czytamy: „Skirowie zaś i Sadagariowie tudzież odłam
Alanów ze swoim wodzem, imieniem Kandak, otrzymali Scytyę Mniejszą
i Mezję Dolną. U tego Kandaka z przydomkiem Alanoviiamuthis (?), do samej
jego śmierci był pisarzem rodziciel mojego ojca, to znaczy mój dziadek,
Paria. U siostrzeńca Kandaka, Gunthigisa, nazywanego również Bazą, naczel-
nika żołnierzy (*magister militum*), syna Andaga, wnuka Andeli, pochodzącego
z rodziny Amalów, z kolei ja, Jordanes, chociaż nie odebrałem wykształcenia
gramatycznego, byłem pisarzem do czasu mojego nawrócenia”. Tekst ten
wywołał ogromne dyskusje dotyczące przede wszystkim ustalenia imienia

⁹ *Get.*, § 266.

¹⁰ E. Zwolski, *Uwagi o Jordanesie, historyku Gotów*, *Studia Źródłoznawcze*, 13, 1968, s. 137 - 145.

¹¹ Tyrannus Rufinus, *Praefatio in explanationem Originis super Epistolam Pauli ad Romanos*, (w:) *Opera*, ed. M. Simonetti, *Corpus Christianorum*, Ser. Latina, XX, Turnholti 1961, s. 275.

Alanoviiamuthis¹², a następnie pochodzenia etnicznego samego Jordanesa¹³. Zagadnienia te nie mogą jednak wejść w zakres naszych rozważań.

Jeśli chodzi o końcowe partie *Getica*, to uważano je za element pochodzący w sposób ewidentny od samego Jordanesa. Jego źródło, *Historia gocka* Kasjodora, zostało bowiem ukończone między rokiem 526 a 533¹⁴. Jednak A. Momigliano¹⁵ przekonująco wykazał, że Kasjodor przerobił i uzupełnił tekst *Getica* w czasie swego pobytu w Konstantynopolu w latach pięćdziesiątych VI w. Końcowe zdania *Getica*, mówiące o związku małżeńskim przedstawicielki królewskiej rodziny Amalów z przedstawicielem rzymskiego rodu Anicii, musiało z pewnością wyjść spod pióra samego Kasjodora¹⁶. Ten uzupełniony tekst historii gockiej streścił z kolei Jordanes po otrzymaniu go od pełnomocnika (*dispensator*) Kasjodora¹⁷.

Dalszym elementem wprowadzonym do *Getica* przez samego Jordanesa miały być pewne opisy wschodnich Bałkanów. Jak pisze Th. Mommsen¹⁸, Jordanes pochodzący z tych terenów uczynił je osią swej narracji. Gdy oddalamy się od Mezji, to relacje *Getica* stają się coraz mniej dokładne. Stwierdzenie takie starał się Mommsen poprzeć szczegółową analizą danych geograficznych Jordanesa. W rzeczywistości przy lekturze *Getica* można stwierdzić występowanie dużej liczby nazw geograficznych odnoszących się do Mezji i Tracji. Przy dokładniejszej jednak analizie statystycznej okazuje się, że tylko jedna szósta część wszystkich nazw występujących w indeksie geograficznym wydania *Getica*¹⁹ odnosi się do tych terenów. Trzeba też pamiętać, że stosunkowo duża liczba nazw geograficznych z obszaru Mezji i Tracji tłumaczy się

¹² Zestawienie poglądów w komentarzu E. Č. Skržínskaja, *Iordan, ...*, s. 333 - 335. Por. F. Altheim, *Geschichte der Hunnen*, Bd. 5, Berlin 1962, s. 25 - 28; Wagner, o.c., s. 3 - 17; E. Zwolski, Wstęp do przygotowywanego wydania przekładu *Getica*.

¹³ Jordanes uważany jest za Gota, za Alana, lub też za Alana podającego się za Gota.

¹⁴ Por. W. Wattenbach, W. Levison, *Deutschlands Geschichtsquellen in Mittelalter*, I, Weimar 1952, s. 71, przyp. 120.

¹⁵ Momigliano, *Cassiodorus...*, s. 212 - 214; idem, *Gli Anici...*, s. 245 - 248. Koncepcja wydaje się przekonująca. Przyjmuje ją Várady, o.c., s. 446, krytykuje: Bradley, o.c. i B. Baldwin, *The Purpose of the Getica*, Hermes, 1979, s. 489 - 492.

¹⁶ *Get.*, § 314: małżeństwo Mathesuenty z Germanem.

¹⁷ *Get.*, § 2.

¹⁸ Mommsen, o.c., s. X - XIII. Por. s. X: *maiorum suorum suumque domicilium, id est provincias Romanas duas, Scythiam ... eique conterminam Moesiam inferiorem ... ita narrationis cardinem facit, ut quo magis regiones inde distent, eo minorem earum notitiam eum appereat habuisse*. Do tezy Mommsena nawiązywał ostatnio N. Zorzetti, *Note marginali e critiche*, 5. *Novae e Oescus in Iordanes*, Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia. Università degli Studi di Trieste, IV, 1967 - 1968, s. 40 n.

¹⁹ *Index locorum* w wydaniu Monumenta Germaniae Historica (s. 156 - 166) bardzo cenny ze względu na komentarze i identyfikacje, nie jest zbyt dogodny jako podstawa do obliczeń statystycznych, gdyż podaje razem nazwy występujące w *Getica* i w *Romana*. Korzystałem w obliczeniach z indeksu w wydaniu Skržínskaja, o.c., s. 430 - 433.

po prostu długim stosunkowo pobylem Gotów na tych terenach i to w kluczowych niejako momentach ich historii.

Co więcej, w odniesieniu do pewnych wiadomości geograficznych *Getica*, na które powołuje się Th. Mommsen, możemy uchwycić ich źródła. Tak np. opis Dunaju (§ 75) jest oparty na odczytaniu pewnych treści z mapy geograficznej. Wzmianka o Polach Alamańskich może dowodzić, że termin *post quem* powstania tej mapy stanowi ostatnia ćwierć III w., kiedy to Alamanowie zajęli *Agri Decumates*. Możemy też znaleźć pewne paralele do tego opisu Dunaju w *Geografii* Pompomiusza Meli oraz w zachowanych fragmentach *Historii* Sallustiusza²⁰. Tak więc opis Dunaju u Jordanesa, który streszcza Kasjodora, jest oparty na jakimś tekście geograficznym wyzyskującym mapę oraz starszą literaturę.

Wzmianka o Anchialus, a zwłaszcza o znajdujących się niedaleko tego miasta słynnych termach w *Aquae Calidae*²¹ (§ 108 sq.) mogłaby wyglądać na wynik autopsji. Prawdopodobnie i ona jednak została przepisana z literatury. Występuje tam bowiem informacja, że Anchialus zostało założone przez króla Partów (w rzeczywistości Asyrii) Sardanapala. Przeniesiono tu zresztą na Anchialus w Tracji informację odnoszącą się do Anchialos w Cylicji²², co wyraźnie świadczy o książkowym charakterze tej informacji. Należy podkreślić, że opis łaźni w *Aquae Calidae* odgrywa pewną rolę w przedstawieniu historii Gotów. Mieli tam bowiem pozostać „przez szereg dni rozkoszując się kąpielami w gorących wodach”. Prawdopodobnie więc szczegółowy opis tychże łaźni został zaczerpnięty z jakiegoś źródła o charakterze historycznym.

Książkowy charakter ma też opis założenia Marcianopolis (§ 93). Co więcej możemy stwierdzić, że został on zaczerpnięty ze źródła zredagowanego w języku greckim. Do takiego wniosku może prowadzić analiza zdania: „Służebnica siostry cesarza Trajana Mareji kąpała się w strumieniu zwanym Potamos (*Potami cognomento*), który ma źródło w samym środku grodu, a słynie ze swojej wyjątkowej czystości i smaku”. Zwrócono uwagę, że nazwa *Potamus* powstała w wyniku wzięcia greckiego rzeczownika pospolitego *potamós* — rzeka, strumień — za nazwę geograficzną²³.

²⁰ Sall., fr. 80 Maurenbrecher, *apud Aul. Gell.* X 7, 1; *Mela*, II 1.

²¹ Obecnie Burgaski Bani, poprzednio Ajtoski Bani. Patrz G. Mihailov, *Inscriptiones Graecae in Bulgaria Repertae*, I, 2, *Serdicae* 1970, s. 335 n. i cytowana tam literatura. Por. też L. Robert, *Les inscriptions grecques de Bulgarie*, *Revue de Philologie*, 1959, s. 223 - 225.

²² RE I, kol. 2103 n. — Anchiale 2. [Hirschfeld]. Por. C. Schirren, *De ratione quae inter Jordanem et Cassiodorem intercedat commentatio*, Dorpat 1858, s. 20.

²³ Skrżinskaja, o.c., s. 254, przyp. 307. Por. F. Jacoby, *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, Zweiter Teil, C. Kommentar, Berlin 1926, s. 310. O legendzie dotyczącej założenia Marcianopolis patrz B. Gero, *Marcianopolis im Lichte der historischen Angaben und der archäologischen, epigraphischen und numismatischen Materialien und Forschungen*, *Studia Balcanica*, 10, 1975, s. 50 n.

Wydaje mi się więc, że trudno znaleźć w wiadomościach dotyczących wschodnich Bałkanów w *Getica* jakieś dodatki samego Jordanesa²⁴, gdyż noszą one charakter wyraźnie erudycyjny, książkowy. Jediną właściwie partię tekstu, gdzie można byłoby hipotetycznie dopuścić jakiś własny wkład Jordanesa, stanowiłyby ekskursy znajdujące się obok wstawki autobiograficznej. Należy do nich szczegółowy opis tzw. *Goti minores* mieszkających w okolicach Nicopolis (§ 267). Za Jordanesem jako źródłem tej informacji mógłby przemawiać odnoszący się do tego odłamu Gotów zwrot *hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam* (i dzisiaj żyją w Mezji w okolicach Nicopolis). Nie można jednak wykluczyć, że i tu mamy do czynienia z mechanicznym zapożyczeniem zwrotu *hodieque sunt* z jakiegoś źródła.

Podsumowując te obserwacje należy stwierdzić, iż teza Th. Mommsena o przyczynach personalnych uwypuklenia problematyki wschodnich Bałkanów w *Getica* Jordanesa nie da się utrzymać. Wiadomości o tych ziemiach nie pochodzą bowiem od samego Jordanesa, lecz zostały przez niego przepisane z jego źródła — *Historii gockiej* Kasjodora.

Nie można jednak wykluczyć, że pochodzenie Jordanesa z terenów nad dolnym Dunajem mogło wpłynąć w sposób pośredni na przedstawienie informacji *Getica* odnoszących się do tych obszarów. Jordanes prawdopodobnie przeprowadzał mniejszą selekcję wśród wiadomości Kasjodora odnoszących się do terenów, które mu były bliższe. Przykłady takiego postępowania można znaleźć w *Romana* Jordanesa, dziele, które przedstawiało w ogromnym skrócie historię od stworzenia świata aż po czasy współczesne. W tej bardzo pobieżnej kompilacji znajdujemy pewną szczegółową informację dotyczącą wschodnich Bałkanów. Jordanes podaje (*Romana* § 283), że cesarz Filip Arab odbudował Philippopolis (dziś. Plovdiv) i nadał temu miastu, które poprzednio nazywało się Pulpudeva²⁵, swe imię.

Analogiczny sposób uwypuklania spraw Mezji i Tracji mógł zastosować Jordanes, jak na to zwrócił uwagę Th. Mommsen²⁶, i przy streszczaniu *Historii gockiej* Kasjodora. Można przypuszczać, że szczegółowa informacja o zdobyciu Anchialus została podana w tym celu, aby później zamieścić entuzjastyczny opis łaźni w Aquae Calidae. Według Jordanesa (§ 109) źródła w tej miejsco-

²⁴ Giunta (o.c., s. 152) słusznie zwraca uwagę, że szczegółowość opisów Anchialos, Tomis, czy Marcanopolis nie pozwala wysuwać dalej idących wniosków co do autopsji Jordanesa. Podobnie błędnie niekiedy sądzono, że Jordanes tworzył w Rawennie, ponieważ to miasto zostało bardzo szczegółowo opisane w *Getica* (§ 150 n.). W rzeczywistości opis ten został zaczerpnięty z literatury, na którą powołuje się zresztą w tym miejscu Jordanes.

²⁵ Nazwa ta występuje również przy opisie pochodu Marka Lukullusa na teren Tracji (Jord., *Rom.*, 221). Poza tekstem Jordanesa ta tracka nazwa dzisiejszego Plovdiv nie występuje. Por. D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien 1957, s. 377; Z. Velkova, *Die Namen Plovdiv im Laufe der Jahrhunderte*, Pulpudeva, 1, 1976, s. 174 n.

²⁶ Mommsen, o.c., s. XII.

wości „wśród niezliczonych na całym świecie cieplic należą do głównych i najbardziej skutecznych jako uzdrowisko”. Określenie takie mogło odpowiadać patriotyzmowi lokalnemu Jordanesa. Nie można wykluczyć nawet pewnego wzmocnienia wymowy jego źródła tj. *Historii gockiej* Kasjodora. Również szczegółowość informacji *Getica* o Odessos (§ 65) i Marcianopolis (§ 93) można byłoby wyjaśniać specyficzną optyką Jordanesa związaną z jego pochodzeniem. W ten sposób część przynajmniej wiadomości dotyczących wschodnich Bałkanów w *Getica* Jordanesa zachowało się w formie niezbyt zdeformowanej i skróconej oraz może oddawać tekst samego Kasjodora.

W konkluzji należy stwierdzić, iż liczne opisy dotyczące geografii wschodnich Bałkanów oraz historii dawnej i nowszej tych ziem nie pochodzą od osoby wywodzącej się z tych obszarów. Są to wyciągi, można przypuszczać, że dość wierne, sporządzone z dzieła Kasjodora. Przy takim ujęciu musimy zrezygnować z tezy, iż w *Getica* występują ślady relacji naocznego świadka żyjącego na terenie wschodnich Bałkanów. Zyskujemy zaś pewność, że mamy tu do czynienia z wyciągiem z dzieła wybitnego pisarza, nadzwyczaj starannie wykorzystującego bogatą literaturę historyczną i geograficzną. Ponieważ dostępne Kasjodorowi wiadomości dotyczące bezpośrednio dziejów Gotów nie były zbyt liczne, więc bardzo chętnie podawał on różnego rodzaju dygresje historyczne i geograficzne dość luźno nawet niekiedy łączące się z zasadniczym tematem. W ten sposób znalazło się w *Historii gockiej* Kasjodora również wiele informacji o wschodnich Bałkanach, które później przeszły w formie mniej lub bardziej dokładnej do *Getica* Jordanesa. Wartość tych informacji zależy od wartości źródeł²⁷, na których opierał się Kasjodor. Będą to: Dio Chrysotomos²⁸, autor *Getica* przedstawiający dzieje Gotów tj. Daków, Symmachus²⁹, wykorzystany w opisie panowania cesarza Maksymina Traka, Deuxippos z Aten³⁰, autor *Skythiká* wykorzystany przy opisie najazdu Gotów w III w., Ammianus Marcellinus dla trzeciej ćwierci IV w., Priscos z Panion³¹

²⁷ O źródłach *Getica* Jordanesa patrz Mommsen, o.c., s. XXX - XLIV oraz miejsca paralelne w komentarzu.

²⁸ Por. Jord., *Get.*, 40, 58, 65.

²⁹ Jacoby, o.c., s. 304 - 311. Fragmenty — t. II, nr 100, s. 452 - 480. Por. F. Millar, *P. Herennius Dexippus: the Greek World and the Third-century Invasion*, JRS, LIX, 1969, s. 12 - 29.

³⁰ W. Ensslin, *Des Symmachus Historia Romana als Quelle für Jordanes*, Sitzungsberichte des Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philologisch-historische Klasse, 3, 1948, s. 5 - 13; W. Hartke, *Römische Kinderkaiser. Eine Strukturanalyse römischen Denkens und Dasains*, Berlin 1951, s. 427 - 439; B. Luiselli, *Note sulla perduta „Historia Romana” di Q. Aurelio Memmio Simmaco*, (w:) Atti del Convegno gli storiografi latini tramandati in frammenti, Studi Urbinati, 1975, s. 529 - 535.

³¹ J. Kuranc, *De Prisco Panita rerum scriptore quaestiones selectae*, Lublin 1958. Por. F. Bornmann, *Postille a storici Bizantini*, Maia, XXVI, 1974, s. 213 - 215.

przy historii Hunów oraz być może zagadkowy Ablabius³². W tej sytuacji każda informacja *Getica* Jordanesa musi być poddana szczegółowej analizie, mającej na celu ustalenie jej źródła³³.

Uniwersytet Warszawski (Warszawa)

LES DESCRIPTIONS DES BALKANS ORIENTALES
DANS LES *GETICA* DE JORDANÈS
ET LEUR SOURCE *L'HISTOIRE DES GOTHES* DE CASSIODORE

Résumé

Les *Getica* de Jordanès sont une source précieuse sur les Balkans Orientales. Cela découle du fait qu'une grande part de l'histoire des Goths, sujet de cet ouvrage, se passa justement sur ces terrains. Th. Mommsen a attiré l'attention sur une autre raison de mise en valeur des questions d'histoire et de géographie de la Mésie et de la Thrace dans ce texte. Mommsen considère que Jordanès, originaire de ces régions, en fit l'axe de sa narration. Effectivement, en lisant les *Getica* on constate la présence d'un grand nombre de termes géographiques provenant de Mésie et de Thrace. Mais l'analyse statistique démontre que seulement un sixième de tous les noms dans les *Getica* se rapporte à ces terrains. La grande majorité des informations sur la Thrace et la Mésie fut tirée de la littérature (description du Danube — § 75, mentions d'*Anchialus*, d'*Aquae Calidae* — § 108 sq. et de *Marcianopolis* — § 93). Les descriptions des Balkans Orientales ne sont donc pas une addition de Jordanès même, mais furent reprise de sa source qui était l'Histoire des Goths de Cassiodore. Uniquement la description des *Gothi Minores* (§ 267), placés près de l'exkursus biographique dans les *Getica*, peut provenir directement de Jordanès.

Toutefois, l'origine de Jordanès des terrains du Bas-Danube put influencer indirectement sur les informations dans les *Getica* concernant ce pays. Probablement Jordanès exécuta une sélection moins sévère des informations de Cassiodore concernant des terrains, lui étant plus proches. On peut trouver des exemples d'une telle approche dans les *Romana* de Jordanès (§ 283), comportant certains détails sur *Philippopolis*.

L'analyse des informations de Jordanès concernant les Balkans Orientales est encore un argument en faveur de la thèse sur une dépendance presque totale des *Getica* de l'Histoire des Goths de Cassiodore.

³² Jord., *Get.*, 28: *Ablabius descriptor Gothorum gentis egregius*. Por. 82, 117. Mommsen, o.c., s. XXXVII - XXXIX; Jacoby, o.c., s. 582, n° 708; *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, I, s. 10 — Ablabius [H. Gärtner]; A. H. M. Jones, J. H. Martindale, J. Morris, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, I, Cambridge 1971, s. 2; N. Wagner, *Eine Nennung des Ablabius bei Iordanes, Get. 151 ?* Zeitschrift für Deutsches Altertum und Deutsche Literatur, 1971, s. 40 - 43.

³³ Przeprowadzona powyżej próba wykazania, że *Getica* jest prawie wyłącznie streszczeniem *Historii gockiej* Kasjodora, nie oznacza całkowitego zanegowania prawdziwości stwierdzeń Jordanesa o własnych dodatkach zaczerpniętych „z różnych historii greckich i łacińskich” (por. przyp. 6). Dodatki te były, jak się wydaje, dość ograniczone i dla nas są raczej nieuchwytnie. Doskonały przegląd problematyki gockiej dał ostatnio J. Strzelczyk, *Stan badań nad dziejami i kulturą Gotów do chwili osiedlenia się na terytorium rzymskim*, Roczniki Historyczne, XLVII, 1981, s. 115 - 168.